HET KONINKRIJK DER NEDERLANDEN IN DE TWEEDE WERELDOORLOG 1939–1945

REGISTER

HET KONINKRIJK DER NEDERLANDEN IN DE TWEEDE WERELDOORLOG

REGISTER OP DE WETENSCHAPPELIJKE EDITIE

'S-GRAVENHAGE / SDU UITGEVERIJ KONINGINNEGRACHT 1994

Zetwerk: Velotekst (B.L. van Popering), 's-Gravenhage
Druk en afwerking: A-D Druk bv, Zeist

ISBN 90 12 08020 7

Inhoud

Voorwoord

Het geschiedwerk van dr. L. de Jong, *Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog*, verscheen tussen 1969 en 1991 en telt 14 delen, bestaande uit in totaal 29 banden, die bij elkaar ongeveer 16.000 pagina's bevatten. Van aanvang af is de reeks in twee edities op de markt gebracht: een 'populaire', niet van bronverwijzingen voorziene uitgave, en een geannoteerde wetenschappelijke editie, die tevens per deel van een register was voorzien. De populaire editie had dat register niet en die lacune werd pas in 1988 opgeheven door het verschijnen van deel 13, onder de titel *Bijlagen*. Dit register kende weliswaar beperkingen, aangezien het alleen bestond uit een topografische en namenindex, maar het grote voordeel was dat de bezitter van de gehele reeks nu met behulp van één centrale ontsluiting zijn of haar weg kon vinden in de verschillende delen van het geschiedwerk. Door dit hulpmiddel lag de zoekende bezitter van de populaire reeks opeens voor op degene die omwille van annotatie en verwijzingen de wetenschappelijke editie had aangeschaft.

De bezitter van de wetenschappelijke editie, die via de registers informatie zocht over een bepaalde zaak of persoon, is tot dusver steeds genoodzaakt geweest eerst te bepalen welk register van welk deel moest worden geraadpleegd. Hoewel het geschiedwerk niet in de eerste plaats als naslagwerk bedoeld is geweest, heeft het geleidelijk toch zeker ten dele dit karakter gekregen. Om het optimaal bruikbaar te maken als naslagwerk en ook verder zo goed mogelijk te ontsluiten was een cumulatief register een absolute noodzaak. Mede op suggestie van lezers hebben de Sdu en het Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie besloten opdracht te geven tot het vervaardigen van dit hulpmiddel. Het register op de wetenschappelijke editie biedt aanzienlijk meer dan het reeds genoemde register op de populaire editie: het bestaat behalve uit personen- en topografische registers ook uit een index op zaken en onderwerpen. Bovendien omvat dit register ook alle voetnoten en deel 14.

Het register is samengesteld door drs. D. van der Meulen en drs. A. Vogel. De redactionele begeleiding van de kant van het Rijksinstituut voor Oorlogsdo-

cumentatie was in handen van dr. P. Romijn. Op verzoek van de auteur van het geschiedwerk, dr. L. de Jong, is van deze gelegenheid gebruik gemaakt om aan het slot van dit register nog enkele aanvullende correcties inzake het geschiedwerk op te nemen. Dit is gebeurd onder verantwoordelijkheid van dr. L. de Jong en onder redactie van dr. P. Romijn.

Verantwoording

Het register is gebaseerd op de reeds bestaande indices van de wetenschappelijke editie. Bij het samenvoegen daarvan kwam niet alleen een aantal fouten aan het licht, maar bleken de registers ten opzichte van elkaar ook allerlei inconsequenties te vertonen. Gevolg van het feit dat de registers door verschillende personen zijn gemaakt die, hoe consciëntieus ook, niet altijd – in een tijdsverloop van meer dan twintig jaar – voor dezelfde benadering kozen. Hun valt niets te verwijten. Integendeel: gelet op de omvang van het geschiedwerk is het aantal foutieve verwijzingen en ondeugdelijke initialen gering.

Een deel van die inconsequenties kon worden rechtgezet. Maar niet alle. Het was niet mogelijk alle paginaverwijzingen te controleren, of volledigheid te bereiken waar de bestaande registers onvolledig waren. En zelfs daar, waar een naam of een begrip aantoonbaar onjuist was, kon niet altijd worden vastgesteld wat dan wel correct was.

Een paar onvolkomenheden die daarom, ondanks intensief speurwerk, gebleven zijn:

- Het is mogelijk dat een onderwerp of zaak in meer delen voorkomt, al wordt het *volgens het register* maar in één of enkele delen genoemd. Soms kan men via een ander trefwoord verder komen.
- In sommige delen wordt onderscheid gemaakt binnen één onderwerp, waar dat in andere delen niet wordt gedaan. Voorbeeld: in het register van deel 9 is, naast Frankrijk, sprake van Vichy-Frankrijk; het spreekt echter vanzelf dat Vichy-Frankrijk ook in andere delen aan de orde komt. Overigens konden bij minder omvangrijke lemma's (bijv. Timor, Nederlands èn Portugees) dergelijke belangrijk geachte onderscheidingen wel degelijk voor alle delen worden nagezocht. Minder belangrijke onderscheidingen (bijv. Zwarte handel en Zwarte markt) in één deel zijn uiteraard helemaal niet gehandhaafd.
- Soms zijn er verschillende aanduidingen voor dezelfde of verwante onderwerpen (bijv. Financiën en economie, Economie, Geldwezen, Bankwezen). Het kan in zo'n geval zeker de moeite lonen te kijken bij andere trefwoorden, waarnaar zoveel mogelijk met *Zie (ook):* verwezen is.

De registers van de afzonderlijke delen konden niet zonder ingrijpende wijzigingen worden samengevoegd. Dat zou een onoverzichtelijk en onaanvaardbaar groot register hebben opgeleverd. Bij het bijeenbrengen van de oorspronkelijke registers zijn daarom niet alleen verbeteringen aangebracht, maar was het ook noodzakelijk lemma's te verplaatsen, samen te voegen en in te korten. Omwille van de consistentie, overzichtelijkheid en een redelijke omvang van dit deel werd een groot aantal *sub*lemma's verzelfstandigd, elders ondergebracht of weggelaten. Achter het deelnummer van het lemma waar dit is gebeurd, is een gradenteken (°) geplaatst. Als men bij het raadplegen van het register op dit teken stuit, kan het dan ook raadzaam zijn het betreffende deel ter hand te nemen. Vooral bij omvangrijke lemma's (zoals Amsterdam, NSB of Wilhelmina) is het zinvol om de sublemma's van de afzonderlijke registers op te zoeken.

Waar in dit register sublemma's weggelaten of verplaatst zijn, zijn ofwel de paginanummers bij het hoofdlemma behouden, òf is een *Zie ook:*-verwijzing aangebracht. Bij enkele trefwoorden die in bepaalde delen heel veel voorkomen – bijv. Concentratiekampen in deel 8 of Japan of Java in deel 11b/c – had het geen zin om de paginanummers van de sublemma's te laten staan, omdat die slechts een selectie geven van plaatsen waar het trefwoord voorkomt. Daar moest worden volstaan met °*passim*. Het is mogelijk dat ook bij enkele andere grotere lemma's (bijv. Ministeries) de achtergebleven paginanummers niet volledig zijn.

In vergelijking met de oude registers is er veel verbeterd. Bovendien bevat dit register een aanzienlijk aantal aanvullingen, waarvan de belangrijkste is: een zakenregister op deel 14 (dat, zoals men weet, alleen een register had op namen van personen, plaatsen en periodieken).

Overigens is het geenszins de bedoeling geweest om de 'oude' registers geheel overbodig te maken. Wel zal men met het nieuwe register specifieke onderwerpen gemakkelijker kunnen terugvinden dan voorheen. Voor veel zaaknamen hoeft niet meer geraden te worden bij welke trefwoorden ze ditmaal zijn ondergebracht, omdat ze nu als apart lemma opgenomen zijn. Zo was het nodig voor de Centrale Inlichtingendienst in Londen in het ene deel te kijken bij Regering, Nederlandse, in een ander bij Geheime diensten en in weer een ander bij (Centrale) Inlichtingendiensten; bij aarzeling wijst nu veelal een *Zie (ook):* de weg. De omgekeerde weg moet overigens bewandeld worden bij plaatselijke openbare gebouwen als ziekenhuizen, scholen, gevangenissen, kampen: die zijn nu ondergebracht bij de plaatsnamen.

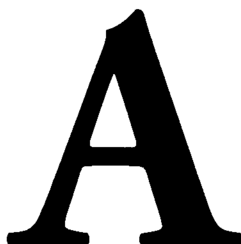
Verder zal men nu voor veel onderwerpen sneller de relevante paginanum-

mers kunnen vinden. In de oude registers wordt bij trefwoorden vaak verwezen naar subs van tal van lemma's: uiteindelijk komt men in de meeste gevallen toch op een beperkt aantal (vaak dezelfde) paginanummers uit. In dit register zijn de paginanummers van die subs – die meestal geschrapt zijn – weggehaald en onder het betreffende trefwoord bij elkaar gezet. Een duidelijk voorbeeld is Ambtenarenverbod, waarbij in deel 1 verwezen wordt naar NSB, SDAP, NVV, H. Colijn en een aantal ministeries (in deel 4 bestaat het lemma niet, maar is het wel als sub bij NSB te vinden): de verwijzing is hier geschrapt en de paginanummers zijn aangevuld. Het oude verwijzingssysteem had natuurlijk ook zijn voordelen – voordelen gelijk aan die van sublemma's –, maar kon slechts binnen een deelregister (van beperkte omvang) functioneren.

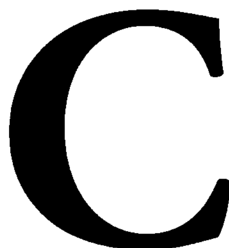
Uit het bovenstaande zal duidelijk geworden zijn dat het noodzakelijk was om vele *Zie (ook):*'s die verwijzen naar (subs van) lemma's van een afzonderlijk deel te schrappen. De resterende verwijzingen zijn aan het einde van een lemma (na het laatste deel dus) geplaatst; slechts hier en daar zal men halverwege een lemma nog een *Zie ook:* tegenkomen: in dat geval heeft de verwijzing specifiek op één deel betrekking. Anderzijds zijn er ook weer vele nieuwe *Zie ook:*'s als wegwijzers in dit herverkavelde registerland geplaatst.

De opmaak van deze index is gelijk aan die van de afzonderlijke registers. Dat betekent dat alle buitenlandse termen en zaaknamen (maar niet eigennamen!), alsmede namen van boeken en periodieken zijn gecursiveerd. De deelnummers zijn eveneens cursief gezet, in tegenstelling tot de paginanummers. De talrijke schepen zijn herkenbaar aan de aanhalingstekens en het lidwoord *de* (dus: 'Zeven Provinciën', de,). De spelling is slechts een enkele keer – m.n. bij verschillen tussen de delen – aangepast aan de meest gebruikelijke.

Evenmin als in de afzonderlijke delen zijn de bijlagen in het register verwerkt.



B



D

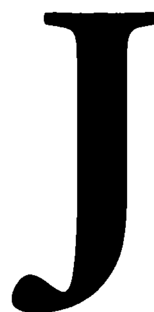
E

F

G





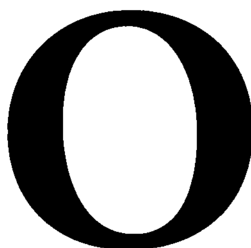


K

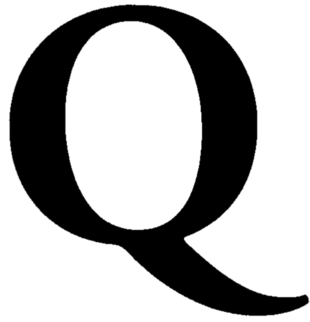
L

M

N

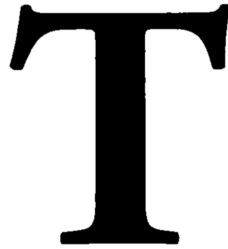


P

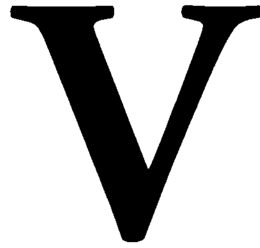


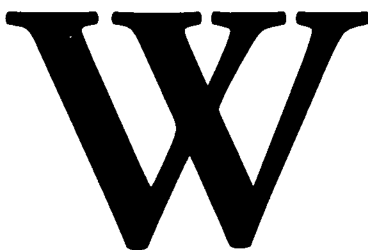
R

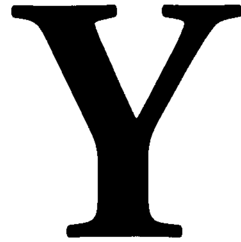
S



U




W



Y

Z

Tweede aanvullend overzicht van wijzigingen

Verzorgd door dr. P. Romijn,
onder verantwoordelijkheid van dr. L. de Jong

Ten geleide

Deel 13 van het geschiedwerk *Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog*, dat in 1988 verscheen onder de titel *Bijlagen*, bevatte een 'Overzicht van wijzigingen'. In dit overzicht corrigeerde de auteur van het geschiedwerk een aantal mededelingen in de voorafgaande delen, waarvan hem inmiddels duidelijk was geworden dat ze onjuist of onvolledig waren. Ook het slotdeel van het geschiedwerk, het in 1991 verschenen deel 14 (*Reacties*), bevatte een bijlage met een 'Aanvullend overzicht van wijzigingen'.

Het *Register* biedt een laatste mogelijkheid tot publikatie van dit 'Tweede aanvullend overzicht van wijzigingen'. In overleg met de auteur is namelijk geconcludeerd dat enkele na de verschijning van deel 13 nog binnengekomen correcties verdienen te worden opgenomen in deze allerlaatste band van het geschiedwerk.

Een van de hier opgenomen correcties verdient apart de aandacht. Dit is de rectificatie met betrekking tot het lot van A.G.H. (Armand) Maassen, ingezonden door de heer ir. P.J. de Lint te Wassenaar. De heer De Lint had zijn opmerkingen al vóór verschijning van deel 14 aan de redactiecommissie die dat deel zou samenstellen en aan dr. De Jong toegezonden. Hem was door dr. De Jong publikatie van de door hem voorgestelde correctie toegezegd, maar door een betreurenswaardige samenloop van omstandigheden bleef deze in deel 14 achterwege. Hierbij willen wij dit verzuim alsnog goedmaken.

Voor het overige zij opgemerkt dat ook in de toekomst alle schriftelijk ingediende correcties zijn en worden opgenomen in de collecties van het Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie in Amsterdam en dat ze derhalve beschikbaar blijven voor verder onderzoek.

Dr. L. de Jong
Dr. P. Romijn

Wijzigingen

DEEL 5 / DEEL 9

Het lot van A.G.H. Maassen

deel 5, p. 928-931

De auteur bespreekt de pogingen die in februari en maart 1942 werden ondernomen om vanuit Londen Nederlandse geheime agenten aan land te zetten bij Scheveningen en Katwijk. In de nacht van 11 op 12 maart arriveerden de agenten Jan Emmer en zijn marconist jhr. Felix Ortt. Volgens het relaas op pagina 928-9 arriveerde enkele dagen later een volgende agent,

> 'A.G.H. Maassen, een twee-en-twintigjarige student uit Maastricht, maar deze werd, vrijwel onmiddellijk nadat hij in de nacht van 16 op 17 maart aan land gekomen was, door een Duitse patrouille ontdekt en na een vuurgevecht gevangen genomen samen met de (onbekende) helper die hem aan het strand opgewacht had. Het betekende dat men Katwijk als contactpunt moest laten vallen. Het werd door Noordwijk vervangen. Maassen had overigens vrijwel onmiddellijk na zijn gevangenneming de Duitsers alles meegedeeld wat hij van de operaties van de groep-Hazelhoff Roelfzema wist. Noordwijk zou in feite niet veiliger zijn dan Katwijk.'

Ir. P.J. de Lint te Wassenaar heeft, op grond van door hem verricht onderzoek, aan het licht gebracht dat Maassen geen geheim agent was, maar matroos van de Koninklijke Marine, en dat Maassen niet onmiddellijk na zijn arrestatie heeft 'doorgeslagen'. Over de ware toedracht van de arrestatie van Maassen heeft ir. De Lint de volgende, op bronnenonderzoek gebaseerde correctie ingezonden ten aanzien van het gestelde op pagina 928. De tekst, waarop de correctie aansluit, is cursief gedrukt.

Het was, schijnt het, de bedoeling dat òf De Jonge òf Emmer voor het huren van het huisje zou zorgen, in elk geval achtte Hazelhoff Roelfzema het aanbevelenswaardig dat er spoedig ook iemand kwam 'die daar de weg kende en de mensen bij een bepaald huis kon brengen'. De beide agenten werden door een matroos 1e klasse van de Koninklijke Marine, A.G.H. Maassen, aan land gebracht, maar deze kon door de sterke branding met zijn rubberboot de wachtende torpedomotorboot niet meer bereiken en moest naar het strand terugkeren. Emmer en Ortt waren inmiddels verdwenen en de matroos Maassen moest alleen aan de Duitsers zien te ontsnappen. De volgende dag werd hij in Katwijk door een NSB'er opgemerkt, die de Duitsers waarschuwde, waarop een marechaussee in opdracht van de Duitsers Maassen arresteerde. Hij werd daarop naar Wilhelmshafen overgebracht en aldaar in een krijgsgevangenenkamp geïnterneerd.

Later werd matroos Maassen door de SD in strijd met de Conventie van Genève uit het krijgsgevangenenkamp gehaald, naar Nederland teruggebracht en daar door de SD verhoord. Tenslotte werd hij naar het concentratiekamp Amersfoort afgevoerd. Maassen heeft hiertegen meerdere malen geprotesteerd en heeft een schriftelijk verzoek bij generaal F. Christiansen ingediend om als militair teruggeplaatst te worden naar een krijgsgevangenenkamp. Tevergeefs, kort na de verhuizing van het concentratiekamp van Amersfoort naar Vught is hij aan longontsteking overleden.

Door het vinden van de achtergelaten rubberboot en doordat Maassen krijgsgevangen was gemaakt, werd het de Duitsers duidelijk dat bij Katwijk landingen hadden plaats gevonden. En al besloot MI-6 Katwijk als landingsplaats te vervangen door Noordwijk, de Duitsers waren nu op hun hoede. *Noordwijk zou in feite niet veiliger blijken dan Katwijk.*

Gelet op het voorafgaande ware op pag. 931 te lezen in plaats van 'na de schietpartij te Katwijk waarbij Maassen gevangen genomen was': 'nadat te Katwijk de matroos van de Koninklijke Marine Maassen door de Duitsers krijgsgevangen was gemaakt'.

NB:

1. De afdeling Personeelsinformatie en Financiële Personeelszaken van het ministerie van Defensie heeft het feit dat Maassen als zeemiliciën-matroos der 1e klasse bij de Marine diende in een brief van 23 juli 1990 aan de heer De Lint bevestigd. Uit de personeelskaart van Maassen bij de Koninklijke Marine staat aangegeven dat Maassen

niet, zoals deel 5 vermeldt, op 17 maart 1942, maar vijf dagen eerder, op 12 maart, op het strand is achtergebleven. Verklaringen van enkele door de heer De Lint achterhaalde getuigen bevestigen dit.

2. In het concentratiekamp Amersfoort heeft Maassen, die als Delfts student tezamen met J.J. van Rietschoten in september 1941 met een kano naar Engeland was overgestoken, verschillende Delftse vrienden zijn belevenissen verteld. Een daarvan was ir. P.J. de Lint, die samen met ir. G. de Josselin de Jong bij een poging om ook naar Engeland over te steken, op de Noordzee was gearresteerd. De Lint legde de ontmoeting met Maassen vast in zijn dagboek. Toen hij kort na de oorlog uit gevangenschap vrijkwam, stelde hij dit dagboek ter beschikking aan het Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie.

3. In deel 4-A van de *Parlementaire Enquête Regeringsbeleid 1940-1945* (p. 100) staat op grond van een getuigenis van de heer S.E. Hazelhoff Roelfzema vermeld dat de heer Maassen bij een landingspoging ten gevolge van vijandelijk vuur zou zijn gesneuveld. Op verzoek van de heer De Lint is door de Griffier van de Tweede Kamer een artikel uit het dagblad *Trouw*, waarin de ware toedracht uiteen wordt gezet, toegevoegd aan het archief van de Commissie. Op 22 juni 1992 heeft de heer Hazelhoff Roelsfzema – eveneens op verzoek van de heer De Lint – de oorspronkelijke verklaring die hij indertijd ten aanzien van Maessen had afgelegd, in een speciale bijeenkomst ten overstaan van de voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, de heer W.J. Deetman, gecorrigeerd (zie het Verslag der Handelingen van de Tweede Kamer, vergaderjaar 1991-1992, 1167, nr. 9).

In deel 9, *Londen*, heeft de auteur het gebeurde nogmaals samengevat in zijn bespreking van de verrichtingen van de Nederlandse 'commando's'. Ook hier is Maassen nog ten onrechte als een geheim agent aangemerkt en is eveneens ten onrechte geschreven dat hij na arrestatie alles wat hij wist aan de Duitsers heeft prijsgegeven.

Op pagina 715 wordt onjuist gesteld:

'... waarbij wij nog opmerken dat de geheime agent A.G.H. Maassen (die in de nacht van 16 op 17 maart waarin hij door de groep Hazelhoff Roelfzema bij Katwijk aan land gezet was, door een Duitse patrouille was

gearresteerd) aan de *Abwehr* alles meegedeeld had wat hij van de geheime operaties aan de Nederlandse kust wist; de Duitsers waren dus extra waakzaam.'

Op deze plaats dient men te lezen:

'... waarbij wij nog opmerken dat door het vinden van de rubberboot op het strand van Katwijk en het krijgsgevangen maken van de matroos der Koninklijke Marine Maassen de Duitsers extra waakzaam waren.'

Op pagina 897 van hetzelfde deel staat dat Maassen een geheime agent was, die als helper zou moeten fungeren voor de eerder gelande agenten jhr. mr. E.W. de Jonge en/of J. Emmer. De tekst luidt verder:

'Deze laatste [te weten: Maassen, red.] werd onmiddellijk na zijn landing door een Duitse patrouille ontdekt en gaf de Duitsers veel inlichtingen, hetgeen ertoe bijdroeg dat de Britse *MTB* met Hazelhoff en Krediet aan boord begin mei omsingeld werd; hij had de grootste moeite om van de Nederlandse kust uit door een scherm van lichte eenheden van de *Kriegsmarine* heen te breken. Dit betekende het einde van de operaties van de groep.'

In plaats van de geciteerde passage dient men te lezen:

'Bij het aan land zetten der laatste twee agenten [te weten: J. Emmer en jhr. F. Ortt, red.] kon de matroos der Koninklijke Marine Maassen de zware rubberboot niet meer door de branding krijgen om naar zijn wachtende torpedomotorboot terug te keren. Hij moest naar het strand terugkeren en werd de volgende dag, door verraad, door de Duitsers krijgsgevangen gemaakt. Hierdoor waren de Duitsers op hun hoede.'

DEEL 8

Het lot van L.J. van Looi

Op pagina 488 staat vermeld dat L.J. van Looi in maart 1944 uit Buchenwald naar het concentratiekamp *Dora* was getransporteerd en daar was ondergebracht in het kamp Langenstein. In werkelijkheid heeft Van Looi niet in kamp *Dora* gevangen gezeten. Hij was namelijk in april 1944 naar Buchenwald gezonden, had daar een kampnummer gekregen en is vandaar naar het kamp Buchenwald-Aussenkommando Halberstadt-Zwieberge, gelegen in het plaatsje Langenstein, doorgezonden. Na een verblijf van 9 maanden aldaar werd Van Looi naar het *Hauptlager* teruggezonden.

DEEL II-A

na pagina 74, bijschrift foto 105:

Van Mook draagt niet een gezantsuniform maar het ambtskostuum van een directeur in de Nederlands-Indische bestuursdienst.

DEEL II-B

Het lot van de mijnbouwingenieurs op West-Sumatra, p. 470.

Op deze plaats wordt vermeld dat medio 1943 alle Nederlanders en Indische Nederlanders die als *Nippon*-werkers functies hadden bij steenkoolmijnen op West-Sumatra samen met daar werkzame Ambonnezen en Chinezen werden gearresteerd op beschuldiging van sabotage. Drie ingenieurs bezweken in gevangenschap, twee Ambonnezen werden gebajonetteerd.

Nadere informatie heeft aan het licht gebracht, dat de drie betrokken ingenieurs, de heren ir. W.J.R. Lanzing, ir. dr. E.J.A. Cozijn en ir. C.H. van Raalte, bij het uitbreken van de oorlog werkzaam waren bij de Ombilin Steenkolenmijnen in Sawahlunto. Na overname van de mijnen door een Japanse maatschappij hebben zij, hoogstwaarschijnlijk op bevel van het Japanse legerbestuur, hun vooroorlogse werkzaamheden voortgezet.

Op 3 september 1943 werden zij, met enkele medewerkers, door de Japanners gearresteerd. De teruggelopen produktie van de mijnen had ertoe geleid dat betrokkenen werden beschuldigd van sabotage. De drie ingenieurs werden overgebracht naar het hoofdkwartier van de Kempeitai in Padang, waar ze ten gevolge van langdurige mishandelingen overleden.

DEEL 13

Register populaire editie, p. 256:

Reuchlin, M. (deel 9, p. 611). Betrokkene heet: Reuchlin, O.

pp. 62; 183:

Go Gien Tjhan: de naam moet hier luiden: Go In Tjhan; deze naam moet op pagina 183 ook aan het register worden toegevoegd teneinde verwarring met de heer Go Gien Tjan te voorkomen.

p. 83:

Inzake A.J. van Vessem staat dat deze in Rotterdam geboren was. Betrokkene was echter in Bruinisse geboren.

DEEL 14

Krijgsgevangen officieren:

In deel 14 wordt op pp. 554-556 een bijdrage opgenomen, die op 18 april 1978 verscheen in *Het Parool*. Hierin schreef luitenant-kolonel K.P. Bloema over ontvluchtingen uit het Duitse kamp voor krijgsgevangenen Stanislau. De heer Bloema trok in deze bijdrage het rendement van deze ontvluchtingen in twijfel en stelde voorts dat 'het meer intellectueel ingestelde deel van de officieren, waaruit na de oorlog de meest leidende figuren in de krijgsmacht zijn voortgekomen, niet tot de ontvluchters behoorde'. In de lopende tekst wordt de bijdrage van de heer Bloema als een 'correctie' aangemerkt, maar deze term is hier minder op zijn plaats. Drs. H.M. Dijkman, oud-luitenant-kolonel der artillerie en zelf met succes uit Duitse krijgsgevangenschap ontvlucht, wijst in een brief van 22 december 1991 op cijfers, genoemd in het werk van L. de Hartog *Officieren achter prikkeldraad* (Baarn 1983). In totaal ontsnapten 35 officieren met succes, van wie nadien 'zeker de helft' de generaalsrang bereikte.

p. 1087: Jacob van Hulst:

de juiste schrijfwijze van de naam is Jacob van Holst (zie ook: personenregister populaire editie, p. 221, r. 12 v.o.).